VASILE S. CÂRDEI (1921–2012)

Vasile S. Cârdei (1921–2012)

Vasile S. Cârdei vede lumina zilei la 30 ianuarie 1921 în satul Bilca din județul Rădăuți. Părinții săi sunt Silvestru şi Ecaterina Cârdei, născută Irimescu, țărani gospodari cu mai mulți copii. „Îmi povestea tata – consemnează Vasile S. Cârdei, mai târziu, în memoriile sale – că în acea zi de 30 ianuarie era o iarnă cumplită, troienele ascundeau casele sub căciuli de omăt, viscolul chiuia pe la ferestrele satului şi oamenii se strângeau în jurul vetrelor încinse cu jeratic. La trei zile, m-au dus la botez în biserică, răzbătând cu greu prin viscol şi troiene cât casa. Copilul trebuia botezat, după datina străbună, creştineşte”[1].

Vasile S. Cârdei îşi petrece copilăria în satul natal, bucurându-se de o „libertate totală”: „Cele mai frumoase amintiri din viața mea rămân din această copilărie rurală, cu libertate totală, fără vreo restricție, fără o limitare a perimetrului de zbenguială alături de ceilalți copii de joacă de prin vecini, hai-hui pe ulițe, prin luncă şi prin țarini. [...] Zburdam prin luncă, prin câmp, tăifăsuiam cu ciocârliile, mă pierdeam în albastrul cerului limpede, mă bălăceam în bulboanele apei Sucevei sau înfruntam zăpezile cu săniuța”[2]; „Când era vremea de lucru la câmp,

[1] Vasile S. Cârdei, *Visuri şi temnițe. Memorii*, Câmpulung Moldovenesc, [Fundația Culturală] Biblioteca „Miorița”, 2006, p. 7.

[2] *Ibidem*, p. 9.

BDD-A32936 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:12 UTC)

mama mă lua şi pe mine ca să mă aibă aproape şi atunci, tolănit în iarbă, ascultam greierii, pitpalacul sau, în prag de toamnă, urmăream cârdurile de cocoare aruncate în unghiuri pe cer, îndreptându-se înspre ţările calde”[3].

Şcoala primară o face în sat, cu dificultăţi materiale, începând din 1928 până în 1935, dovedind însă „o mare dragoste pentru carte”, citind mult şi formându-şi „o bibliotecă din zeci de volume”. În 1936, într-o singură sesiune, susţine examenele pentru clasele I şi a II-a la Liceul „Grigore Ghica-Vodă” din Cernăuţi, apoi, în 1937, se înscrie direct în clasa a III-a de la Liceul de Băieţi „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuţi, unde are profesori renumiţi pentru pregătirea şi exigenţa lor, între care: Ilie Vişan, Ion Şandru, Vasile Bujdei, Cornel Hahon, Amuliu Bordeianu, Traian Galan. Aici este „bibliotecarul liceului”, distribuitorul cărţilor pentru lectură la limba şi literatura română, îmbogăţindu-şi în acest cadru stimulator, în mod sistematic, lecturile: „Biblioteca avea un fond imens de carte, toţi autorii se aflau pe rafturi şi se citea foarte mult. În vacanţa mare ni se dădea lista cărţilor care trebuiau citite şi rezumate într-un caiet, după care eram examinaţi fiecare în parte şi primeam nota după calitatea lecturii”[4].

La Rădăuţi şi la Bilca, tânărul se formează în rânduiala unei pedagogii tradiţionale, sănătoase, cu repere de lumină în devenirea sa. Evocarea acestei vârste este învăluită de o bucurie nedisimulată, rareori înfiorată de melancolie şi calmă părere de rău pentru risipirea lumii de altădată, cu rânduielile şi valorile ei definitorii: „În zilele de duminică eram conduşi în capela liceului, aflată într-o anexă a internatului, pentru a asista la slujba religioasă oficiată de preotul Isar. Corul nostru dădea răspunsurile cuvenite la liturghie. [...] În sat eram studentul, oamenii mă respectau, la biserică aveam colţul nostru lângă dascălul care, de obicei, era înlocuit de unii învăţători mai în vârstă care dădeau răspunsurile preotului: Ion Andronic, Cuciureanu şi alţii. Bătrânii satului, cu plete albe, îmbrăcaţi în pieptare şi izmene de cânepă, albe, păreau nişte plăieşi de-ai lui Ştefan-Vodă, cu faţa smerită şi cu privirile aţintite asupra sfinţilor de pe icoane, umpleau spaţiul din dreapta altarului. Se închinau cu evlavie, în genunchi, spre mântuirea păcatelor.

Ce spectacol măreţ era drumul satului când oamenii ieşeau de la biserică, îmbrăcaţi în straie ţărăneşti, aşa cum eram şi eu: femeile în vârstă cu «pânzături» albe pe cap, catrinţe multicolore, lungi până la pământ şi opinci îngurzite, care de care mai frumoase, alcătuiau grupuri-grupuri ce se îndreptau spre case.

Astăzi au dispărut şi plăieşii şi catrinţele, mândria vremurilor de altădată ale satului românesc”[5].

[3] *Ibidem*.
[4] *Ibidem*, p. 11.
[5] *Ibidem*, p. 14.

BDD-A32936 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:12 UTC)

Vasile S. Cârdei obţine diploma de bacalaureat, în 1942, la Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuţi, fiind clasificat al cincilea, cu media 7,40, din 80 de candidaţi reuşiţi. În septembrie 1942 se înscrie la Facultatea de Medicină din Iaşi. În perioada 15 mai 1946–8 iulie 1948, Vasile S. Cârdei funcţionează ca extern provizoriu şi intern, cu concurs, la Clinica de Adulţi a Spitalului Orăşenesc Iaşi. Tot în această perioadă îşi satisface stagiul militar la Centrul Teritorial Rădăuţi, având gradul de sergent TR, aşa cum se consemnează în procesul-verbal de „percheziţie corporală”, din 29 iulie 1848, încheiat la Inspectoratul Regional de Interne Iaşi.

După absolvirea facultăţii, înaintea susţinerii examenului de licenţă, în 29 iulie 1948, Vasile S. Cârdei este arestat, judecat şi condamnat de Tribunalul Militar Iaşi, prin Sentinţa penală nr. 195, din 21 februarie 1949, la trei ani de închisoare corecţională şi cinci mii de lei amendă corecţională, pentru delictul de „uneltire contra ordinii sociale”. Prin respingerea recursului de către Curtea de Casaţie şi Justiţie Iaşi, formulată prin Decizia nr. 2 203, din 19 iulie 1950, sentinţa de condamnare din 21 februarie 1949 rămâne definitivă.

Vasile S. Cârdei îşi petrece detenţia la Suceava, pe timpul anchetei judiciare (29 iulie 1948–9 septembrie 1949), apoi la Aiud (septembrie 1949–iulie 1951), în colonia de muncă de la Bicaz şi în lagărele de muncă de la Cernavodă, Coasta Galeş, Peninsula (Valea Neagră). Din 2 iulie 1954 şi până la 26 iunie 1956, se află cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan, la Ezerul, comuna Cacoveanca şi apoi în satul Pelicanu, amândouă localităţile fiind situate atunci în raionul Călăraşi, regiunea Bucureşti. În această perioadă, timp de doi ani, lucrează la Călăraşi pe şantierele de construcţie din cadrul T.R.C.L. Bucureşti, ca dulgher, zidar şi medic de şantier. Aşadar, după expirarea celor trei ani de condamnare penală (22 februarie 1949–26 iulie 1951), Vasile S. Cârdei mai primeşte trei ani de pedeapsă administrativă (26 iulie 1951–2 iulie 1954) şi doi ani domiciliu obligatoriu (26 iulie 1954–26 iunie 1956).

După eliberare, „liber într-o ţară captivă”, Vasile S. Cârdei se reînscrie la Institutul de Medicină Iaşi (1956), pentru ultimii doi ani de studii, cu toate că terminase facultatea în 1948. Cererile sale repetate pentru „acordarea drepturilor pierdute prin acte samavolnice” sunt respinse de fiecare dată. În 1957 este exmatriculat de la Institutul de Medicină Iaşi. Numit la Circumscripţia sanitară din comuna Brodina, la 12 iulie 1957, funcţionează aici ca tehnician sanitar până la 1 iulie 1958. În perioada 1 iulie 1958–1 martie 1962 este asistent medical la Dispensarul sanitar Falcău. În perioada 1 martie 1962–1 mai 1966 funcţionează ca asistent medical la Circumscripţia sanitară Brodina. Vasile S. Cârdei este reabilitat juridic, prin Sentinţa penală nr. 548, din 17 iunie 1965, a Tribunalului Popular al raionului Rădăuţi. În 1965 i se aprobă reînscrierea în anul VI la Institutul de Medicină şi Farmacie Iaşi, Facultatea de Medicină. Aici, în sesiunea din februarie 1966, susţine şi promovează examenul de

BDD-A32936 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:12 UTC)

stat, devenind medic. De la 1 mai 1966 până la data de 1 noiembrie 1967, Vasile S. Cârdei este medic de medicină generală la Dispensarul de întreprindere I.F. Falcău, apoi, la 1 noiembrie 1967, se transferă la Circumscripția sanitară din Frătăuții Vechi, unde funcționează până la 1 iulie 1971. Medic principal de medicină generală, în 1971, după care este transferat la Dispensarul de întreprindere I.M.I.L. Rădăuți, cu data de 1 iulie 1971, iar de la 12 august 1974 trece la Dispensarul medical urban nr. III Rădăuți, devenind, la 16 noiembrie 1974, „conducător al dispensarului medical şi al unităților subordonate din teritoriul deservit". La 19 iulie 1974 Vasile S. Cârdei obține, prin examen, gradul de medic primar de medicină generală. La 1 august 1987, este pensionat la cerere pentru limită de vârstă[6].

După 1987, pentru „acomodarea" la noul său fel de viață, medicul Vasile S. Cârdei se „întoarce la prima [sa] dragoste: cartea", mereu însetat de cunoaştere şi bucurându-se de virtuțile terapeutice ale lecturii: „Acumulasem în timp un mare fond de carte, multă literatură clasică, care mi-a umplut golul din suflet. Şi cred că, dacă aş mai avea în față o sută de ani de trăit, tot nu m-aş sătura de carte şi cultură. Aş vrea ca şi urmaşii mei să aibă aceeaşi sete de cunoaştere şi să nu uite că singurul prieten cu adevărat [al omului] este cartea şi numai cartea. Evadarea din cotidian, din frământările vieții, o găseşti numai în creația spirituală a umanității şi, răsfoind o carte, [găseşti] cea mai sublimă delectare"[7].

Un eveniment aparte în viața tumultuoasă a medicului Vasile S. Cârdei, evocat în câteva pagini emoționante din *Memorii*, este căsătoria sa, la 28 octombrie 1957, cu Ruxanda-Elena-Aspazia, educatoare, fiica preotului bucovinean Valerian Cârstean, slujitor al altarului „dedicat bisericii cu trup şi suflet, o ființă cuvioasă şi cu o mare autoritate morală în mijlocul credincioşilor din satul" Straja, căsătorie urmată de o nuntă fabuloasă, petrecută într-o „frumoasă zi de toamnă", la 10 noiembrie 1957: „Începusem pregătirile de nuntă, cu viței tăiați, saci cu zahăr, damigene cu băutură aduse din Rădăuți, cuptoare cu tot felul de copturi, prăjituri şi torturi, în special tortul miresei adus de departe, rochia miresei din material ales şi câte şi mai câte bunătăți ca de zile mari. [...] S-au făcut liste lungi cu nuntaşi, intelectuali şi țărani din sat [...].

[6] Niciuna dintre lucrările biobibliografice elaborate în Bucovina, după 1980, nu-l menționează pe Vasile S. Cârdei între personalitățile culturii de aici. Fişierul său, întocmit de I. Filipciuc în 2006, şi inserat în volumul *Visuri şi temnițe. Memorii*, p. 217, este incomplet şi face doar câteva mențiuni generale cu privire la activitatea sa ştiințifică şi literară. Noi corectăm lacunele de aici şi încercăm, pentru prima oară, să realizăm o imagine mai cuprinzătoare asupra vieții şi activității sale, pe nedrept ignorate până acum, valorificând totodată şi documentele originale puse la dispoziția noastră, în februarie 2013, cu solicitudine, de medicul Dan-Valerian Cârdei, căruia îi mulțumim cordial pentru colaborare.

[7] *Ibidem*, p. 206.

BDD-A32936 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:12 UTC)

N-au fost împărați şi prinți la nuntă, nici prințese însoțite de feți-frumoşi, dar venit-au peste o mie de nuntaşi, flăcăi şi fete îmbrăcați în costume naționale ca de sărbătoare şi s-a încins o horă mare în ograda popii, de nu te mai săturai să-i tot priveşti. Şi-ntreg alaiul pornit-a la biserică, aproape de casă, cu miri, naşi şi nuntaşi nenumărați în acea zi de toamnă atât de frumoasă, caldă şi multicoloră. Preoți în odăjdii ne aşteptau în fața altarului, în frunte cu preotul Petru Deleanu, bunicul miresei, şi lume, lume s-a îmbulzit să vadă cununia. [...]

Şi cânta cu foc taraful pe gangul casei, iar în ogradă sute de flăcăi şi fete jucau de zor ca la o mare sărbătoare. În aceste zile, când scriu rândurile de față, se împlinesc 46 de ani de la nunta noastră şi, când mă uit la fotografiile de atunci, cu imagini din curtea casei, nu-mi vine a crede că atâta tineret a putut să încapă în ogradă, cuprins de frenezia jocului.

Nuntaşii din casă, aşezați la mese după grad şi prietenie, au umplut toate camerele ca un stup de albine. Veselie şi voie bună, de nu-mi venea să cred dacă este nunta noastră sau [toate acestea sunt] scene de vis”[8].

La 17 aprilie 1959, la Brodina, vine pe lume fiul soților Cârdei, Dan-Valerian, astăzi reputat medic neurolog în Rădăuți.

Timp de mulți ani, Vasile S. Cârdei este culegător de folclor, fiind pasionat de credințe, leacuri şi practici medicale populare pe care le adună cu interes din satele Bucovinei pe unde trece ca medic. Colecția sa de folclor medical din Bucovina, pe care o donează, în 2005, Institutului „Bucovina” al Academiei Române, cuprinde 26 de mape: – *Dicționar de medicină populară*, mapă conținând 188 de fişe cu termeni ordonați alfabetic şi un *Descântec pentru vaci când se bolohanesc*; – *Medicină populară*, mapă conținând 196 de fişe cu termeni ordonați alfabetic; – *Descântece pentru animale*; – *Descântece de obrintit*; – *Descântece de junghiu*; – *Descântece pentru răni*; – *Descântece de albeață. Boli de ochi*; – *Descântece pentru duşmănie*; – *Descântece pentru boli umane*; – *Descântece de urcior*; – *Descântece de orbalț*; – *Descântece de deochi*; – *Descântece de isdat*; – *Descântece pentru boli de piele*; – *Diverse*, mapă cu numele informatorilor din diverse sate bucovinene; – *Descântece diverse*; – *Descântece de muşcături de şarpe, helge*; – *Descântece de gâlci*; – *Descântece pentru boli contagioase*; – *Descântece de dragoste*; – *Descântece de speriat şi nervi*; – *Descântece de rujă*; – *Descântece de beşică*; – *Descântece pentru unele boli la copii*; – *Folclor literar*; – *Din Simeon Florea Marian*, o mapă conținând texte extrase din volumul *Descântece poporane române* (1886)[9].

[8] *Ibidem*, p. 172–174, passim.

[9] Prin Adresa nr. 216, din 22 decembrie 2005, Vasile I. Schipor, secretarul ştiințific al Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei, confirmă primirea donației medicului Vasile S. Cârdei referitoare la folclorul medical din Bucovina, rod al muncii sale pasionate de culegere din mai multe sate bucovinene.

BDD-A32936 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:12 UTC)

Împreună cu George Muntean (1932–2004), care întocmeşte capitolul consacrat folclorului local, Vasile S. Cârdei este coautor al monografiei *Bilca – o aşezare din Valea Sucevei. Privire istorică*, Suceava, Centrul Judeţean al Creaţiei Populare, 1971, 240 p. (reeditată la Bucureşti în 1980), elaborând aici capitolele referitoare la istoria localităţii, istoria învăţământului, viaţa materială a ţăranului din Bilca, problema sanitară[10].

La Rădăuţi, la vârsta senectuţii, medicul Vasile S. Cârdei, se bucură de cele „două nepoţele drăgălaşe", Dana şi Felicia, născute din căsătoria medicului Dan-Valerian Cârdei cu Mihaela, învăţătoare, citeşte mult şi sistematic, îi primeşte cu bucurie pe cei apropiaţi, cu care poartă discuţii pasionate şi pline de miez despre Bucovina, bucovineni şi destinul lor din perioada postbelică a veacului trecut.

Din 2003, Vasile S. Cârdei îşi consemnează memoriile din perioada detenţiei politice, sub titlul *Visuri şi temniţe. Memorii*, „un dosar valoros pentru ceea ce, lăudabil, se vrea *Martirologiul Bucovinei*, o piesă în acest ansamblu care, până când se vor ridica obligatorii statui simbolice evocatoare, va fi un capitol pe care istoria noastră adevărată va trebui să-l aşeze pentru totdeauna la altitudinea care i se cuvine"[11].

În *Argument* la memoriilor sale, Vasile S. Cârdei mărturiseşte că rostul acestora într-o pedagogie socială care ar trebui promovată la scară naţională, cu mai mult curaj, este, în primul rând, unul cathartic şi educativ[12]: „Generaţia mea a trecut prin vremuri de cumpănă, istoria a trecut peste noi ca un tăvălug care a lăsat urme adânci în conştiinţa multor generaţii, cu suferinţe care nu se pot uita şi cu atât de puţine bucurii. Trecutul nostru a fost răvăşit de războaie, foamete, refugii, temniţe cumplite, idealuri spulberate, visuri neîmplinite. Şi dacă ne uităm în urmă prin ce am trecut, ne întrebăm nedumeriţi cum a fost posibil să putem suporta atâtea. […] S-a scris mult, s-a suferit

[10] Vezi pentru această problemă Vasile S. Cârdei, *Visuri şi temniţe. Memorii*, p. 194, unde autorul face precizări lămuritoare.

[11] Constantin Hrehor, *Neputinţa lanţurilor*, în „Crai nou", Suceava, anul XVII, nr. 4221, 19 iulie 2006, p. 5.

[12] Confer Vasile I. Schipor, *Destinul bucovinenilor în spaţiul concentraţionar al regimului comunist*, în „Analele Bucovinei", Rădăuţi–Bucureşti, anul XIII, nr. 2 (27), iulie–decembrie 2006, p. 413–416. Republicat în tomul retrospectiv din anul XIX, nr. 2 (39), iulie–decembrie 2012, p. 415–418. Concluzia cercetării noastre, comunicate aici, este că „represiunea, tortura, imaginea deţinutului politic român ca tip uman, rezistenţa în interiorul Gulagului, soluţia ieşirii din spaţiul concentraţionar al regimului comunist, prigoana politică şi marginalizarea socială sunt înfăţişate în pagini memorabile, demne, uneori, de orice antologie tematică. Scrierile lor, cu o valoare în primul rând documentară, îndeplinesc funcţii multiple: de cunoaştere, în cadrul procesului de recuperare a adevărului despre istoria recentă, de reparaţie morală („justiţia memoriei") în raport cu atitudinea instituţiilor statului de drept faţă de destinul lor vitreg, de catharsis şi autocatharsis („vindecarea" memoriei) şi umanizare a unui trecut plin de nenorociri, precum şi de educare, pentru ca astfel de fapte inumane, reprobabile, să nu mai poată fi repetate în viitor" (p. 414; p. 416).

BDD-A32936 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:12 UTC)

mult, s-a murit fără rost, bătrânii au rămas fără copii, tineretul şi-a irosit tinereţea fie pe front, fie în temniţele comuniste. Te întrebi uneori cum de se pot întâmpla atât de multe nenorociri într-o viaţă de om. Cea mai crâncenă pagină de istorie la care a luat parte întreaga populaţie a ţării a fost barbaria comunistă, care ne-a decimat, pervertit, mutilat sufleteşte şi de care nu reuşim să scăpăm nici acum.

Iată deci ce greu este să-ţi depeni amintirile, să le scoţi din vălmăşagul anilor, să le cerni cu evlavie şi să le aşezi la locul cuvenit. […] Simt nevoia să privesc în urmă, să mă destăinui acelora care vor să ştie ce a fost odată. Ne ştim acei care am trecut prin crâncena bătălie, suntem atât de puţini, dar poate că cineva dintre urmaşii noştri, din familie, cunoscuţi sau curioşi vor vrea să ştie ce-a fost odată şi să nu uite că şi noi am scris o pagină de istorie”[13].

Şi în cartea medicului bucovinean Vasile S. Cârdei povestirea despre Gulag devine o formă a justiţiei, căpătând „un puternic relief identitar” şi evidenţiind „o etică exemplară”[14]. Prin alternanţa dintre povestirea la persoana I singular şi povestirea la persoana I plural, relatarea este asumată în numele unui grup social distinct, cel al deţinuţilor politici, cu care memoria îl face solidar pe narator. Multe din paginile cărţii, pe această temă, sunt antologice pentru literatura românească a genului: „Îngrămădiţi unii în alţii ca sardelele în cutie, fără aer, cu o lumină slabă, roşie, tăcuţi şi îngrijoraţi asupra destinului nostru. […] Pornim. E noapte de catran care ne intră în celula purtată pe roţi, trasă de un balaur ce scuipă foc pe nări. Mergem, ne oprim, stăm uitaţi pe o linie pustie şi iar pornim în noapte. Mâncăm pentru câteva zile pâine şi ceva sărătură (slănină râncedă sau un bulgăre de brânză), [merindea aceasta] ne astâmpăra foamea care ne zgâria stomacul.

Vrem apă! Şi ni se întindea prin geamlâcul uşii o cană cu apă stătută care nu ajungea la toţi. La o nouă oprire miliţianul o umplea din nou de la robinetul din gară. Unele gări erau pustii, altele forfoteau de lume. Parcă am pornit la drum în alt veac şi zilele se înmulţesc în ordine geometrică, de le-am pierdut socoteala. Dormim în picioare precum caii, ne clătinăm toţi odată la oprirea trenului, ca la pornire să ne clătinăm invers. La unele opriri sunt coborâţi unii dintre noi şi urcă alţii, necunoscuţi.

[13] Vasile S. Cârdei, *op. cit.*, p. 5–6.

[14] Vezi şi Smaranda Vultur, *Un trist bilanţ: deportările din perioada stalinistă a comunismului românesc*, în volumul coordonat de Ruxandra Cesereanu, *Comunism şi represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid naţional*, Iaşi, Editura Polirom, Colecţia „Plural M”, Seria „Idei contemporane”, 2006, p. 148–151: „Acest discurs capătă un puternic relief identitar, fiind unul reabilitant şi contraofensiv. Mai mult decât atât, fosta victimă devine erou al povestirii, trece prin diverse probe, încercări, pentru a izbândi în cele din urmă, ca eroii din basme. […] Iese astfel treptat la iveală o miză mai importantă a povestirii vieţii, aceea de a reabilita victimele şi de a atribui unei instanţe imanente puterea de a le face dreptate. După cum se poate vedea, memoria individuală se pliază pe modele preexistente ale memoriei colective şi tinde să devină exemplară” (p. 150–151).

BDD-A32936 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:12 UTC)

Glasuri de milițieni sparg bezna nopții, fără să desluşim ceva. Parc-am fi un vagon de poştă care predă şi preia coletele pe traseu”[15]; „Închişi aici cu garduri şi zăbrele duble, fugeam în copilăria noastră, unde găseam bucurie, nostalgie şi frumoasele amintiri pe care nu le vom mai întâlni niciodată. Tropotele plantoanelor care ne aduceau hârdăul cu mâncare mă trezeau din visare: realitatea era crudă, căci ne aduceau aceeaşi mâncare, din zi în zi tot mai proastă şi mai puțină, iar foamea ne măcina trupul care se usca. Înfometarea crudă ne înspăimânta la fel ca pe vremurile Aiudului, se cuibărea în viața noastră ca un cancer”[16].

Evocarea obsedantă, de coşmar, a drumului prin țară al deținuților în vagonul-dubă este memorabilă: „Luna iulie 1951. Un soare torid de vară ne toropea de căldură. Pe căi ocolite, nu doar pe o linie secundară, departe de ochii lumii şi de peron ne aştepta un vagon-dubă, casa noastră pe roți pentru câteva zile. Mi-a rămas în memorie, profilată pe cerul albastru, sinistra clădire a celularului cu sute de geamuri negre, fixate pe fațade, în care au rămas zăvorâți atâția oameni nevinovați care-l aşteptau pe Iisus să le intre în celulă, ca să le mângâie rănile.

Voi mai reveni pe acest drum al Calvarului?

Suntem înghesuiți claie peste grămadă în cuptorul încins al dubei. Câțiva au avut noroc de un loc pe bancă, dar majoritatea stăteam înghesuiți ca sardelele, unul în altul, în poziție verticală, pe spațiul rămas liber. Într-un colț, o gaură drept WC, la intrare aceeaşi gheretă a milițienilor puşi să ne păzească de după gratiile uşii metalice. Cine-şi poate închipui o puşcărie veritabilă, pe roți, care-şi plimbă prin țară victimele cu lanțuri la picioare sau cătuşe la mâini? Şi totuşi, să colinzi țara cu celula în spate întocmai ca melcul… Îngrămădiți, ne sufocam de căldură, cele două găuri din perete cu numele de geamuri – şi ele cu zăbrele – nu ne asigurau aerul necesar. Cu gurile căscate, dezbrăcați la pielea goală, căutam un pic de aer ca să ne răcorească.

Şi trenul mergea, mergea cu noi atârnați la coadă, pe drumuri numai de ei ştiute. Între cerul şi pământul care ne fugea sub picioare, pluteam în necunoscut. Unde mergem, unde ne duc ăştia? Prin gări auzeam glasuri de oameni, dar din puținele vorbe nu ne puteam da seama unde suntem. Avocatul Lazăr din Cluj a leşinat şi, alb ca varul, stătea totuşi în picioare, strâns ca într-o menghină de cei din jur. La o bătaie în uşă, milițianul deschide, priveşte să vadă ce s-a întâmplat şi, impasibil, o închide la loc, nervos.

Încercăm să mâncăm din pâinea uscată şi slănina prea sărată. Dar mâine ce-o să mâncăm, dacă drumul mai ține mult? Cerem apă. Ni se dă dintr-o cană mare, roşie, o apă caldă, stătută, pe care o beau din silă. Şi pe noi curgeau şiroaie de sudoare de parcă

[15] Vasile S. Cârdei, *op. cit.*, p. 113.
[16] *Ibidem*, p. 139.

BDD-A32936 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:12 UTC)

eram în ploaie, părul se năclăise, nu mai aveam salivă în gură şi aerul cald ne frigea plămânii.

Oare am intrat iar în Infernul lui Dante?

Nu vedeam văpăile, dar simţeam cuptorul încins care ne frigea de pretutindeni. Călătoream întruna, cu opriri scurte, zile şi nopţi pe care nu le puteam număra, într-o ţară care nu mai are sfârşit. România este mai mare decât Rusia de nu se mai termină călătoria noastră?”[17]

În procesul de „vindecare a memoriei” individuale şi de recuperare a „memoriei [noastre] confiscate”, ca neam şi ca „arie de cultură”/civilizaţie, multe din paginile cărţii medicului bucovinean Vasile S. Cârdei ar trebui să reprezinte o lectură obligatorie şi folositoare pentru generaţiile de astăzi, tot mai puţin interesate, din păcate, de istoria noastră recentă şi mai lipsite de modele călăuzitoare în viaţă.

Decesul distinsei sale doamne, survenit după o grea suferinţă, în 29 februarie 2012, l-a marcat profund. Medicul bucovinean Vasile S. Cârdei trece la Domnul în Rădăuţi, la 23 noiembrie 2012, fiind înmormântat în Cimitirul istoric de aici. Cu el pleacă dintre noi încă unul din oamenii înzestraţi cu alese daruri, pe care le-a cultivat continuu, benedictin, toată viaţa. Bogata sa cultură umanistă, bunătatea şi generozitatea funciară, înţelegerea profundă a vieţii şi mersului istoriei, credinţa neclintită, dragostea fierbinte de ţară şi neam, cultul familiei, optimismul robust, omenia şi darul superior al iertării reprezintă un model al trăirii într-un „secol violent”, îndemnându-ne, în primul rând, la cunoaştere şi reflecţie: „Istoria ne-a fost un rug aprins, / Când orice zi pândea acuzatoare, / Fiece pas sau gest, o condamnare, / La orice colţ, o moarte ne-a surprins. // Ocări, blesteme, nedreptăţi amare; / Încătuşaţi de ziduri reci, ne-am stins; / Viaţa ca o rană s-a prelins, / Meniţi la gloanţe sau spânzurătoare. // O, Doamne, să-ţi aduci de noi aminte, / Suntem un râu de suferinţi şi sânge / Şi-un munte nesfârşit de oseminte. // Lumina spre apus acum se frânge, / Şi totuşi cerem lacrimi şi cuvinte, / Să mai putem iubi, ierta şi plânge”[18].

Prin plecarea de la noi, în anii din urmă, a partizanilor George P. Motrescu şi Gavril Vatamaniuc, a medicului Vasile S. Cârdei, alt trăitor, martor şi mărturisitor al unui timp potrivnic, Bucovina rămâne mai săracă în „oameni cu destin” şi cu o conştiinţă exemplară, care lasă în urma lor o moştenire culturală considerabilă, pe care ar trebui să o valorificăm şi valorizăm mai bine.

Vasile I. Schipor

[17] *Ibidem*, p. 109–110.

[18] Dumitru Oniga, *Iubiri. Sonete*, Suceava, Grupul Editorial „Ion Grămadă–Crai nou–Muşatinii–Bucovina viitoare”, 2004, p. 89.

BDD-A32936 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:12 UTC)

BDD-A32936 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:12 UTC)

VASILE S. CÂRDEI (1921–2012)

Vasile S. Cârdei (1921–2012)

(*Zusammenfassung*)[*]

Indem er den Tod des Bukowiner Arztes Vasile S. Cârdei verzeichnet, stellt der Artikel seine Familie, seine Kindheit – die er in Bilka, einem Dorf im Suczawa-Tal, verbrachte –, seine Schuljahre in Radautz, Czernowitz und Jassy kurz dar. Einen besonderen Platz wird es im Inhalt des Artikels den wissenschaftlichen Beschäftigungen des Bukowiner Arztes zugewiesen, sowie seinem Beitrag zur Zusammensetzung der Monographie des Dorfes Bilka und seiner medizinischen Volkskundensammlung – das Ergebnis seiner Arbeit als Folkloresammler in den Bukowiner Dörfern. Es wird auch die Memorialistik von Vasile S. Cârdei kurz präsentiert, die die politische Haft als Schwerpunkt hat. Sehr viele Seiten davon sind anthologisch; der Verfasser zeichnet die Welt der Internierungen auf rumänischem Gebiet nach. In den Memoiren von Vasile S. Cârdei werden die Berichte aus dem Gulag zu einer Form der Justiz, sie bekommen ein „ausgeprägtes Identitätsrelief", das von einer „beispielhaften Ehtik" gekennzeichnet ist und eine bekundete erzieherische Rolle erfüllt.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: die historische Bukowina, die rumänische traditionelle Familie, staatliche Institutionen, ausschlaggebende Erreignisse: der Krieg, die politische Verfolgung und Haft, Deportation, die Haftmemorialistik und ihre Funktionen.

[*] Traducere: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

BDD-A32936 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:12 UTC)